

мій лист збудив у тебе цілий рій думок. Певно, причиною такого злету є те, що перед тобою зараз нові люди, ти щодня пізнаєш пречудове, найдивовижніше, що є в світі - людину" [7, с.594].

Особливе значення видатний педагог надавав самовихованню, самопізнанню, яке на його переконання "Найскладніше і найважніше в житті молодого людини - побачити себе наче з боку, побачити в світлі ідеального, героїчного" [7, с.610]. Для цього він велике значення надавав художній літературі. Це Л.Толстой, Ф.Достоевський, Данте, В.Шекспір, А.Чехов, та й сучасні автори, у тому числі, українські: М.Стельмах, О.Гончар, Ю.Яновський та ін. На його думку, саме література дозволяє відкривати перед молодістю людиною все нові і нові грані краси душі людської [7, с.613].

Серед моральних якостей, які В.Сухомлинський намагався виховати у свого сина, дуже важливе місце займає любов, підготовка до створення сім'ї, ставлення до майбутньої дружини. "Пам'ятай, - пише Сухомлинський, - що любов - це насамперед відповідальність за ту людину, яку ти полюбив, за її долю, за її майбутнє" [7, с.622]. Показово, що саме тут Сухомлинський вирішив згадати про власний приклад дати синові уяву про те, як будувалися відносини його батьків. Він писав: "Скоро 25 років минує, як ми одружилися з твоєю матір'ю... І щоразу, коли зустрічаю її після кількох днів розлуки, я відчуваю трепет серця - бачу в ній, єдиній на світі коханій жінці, щось нове" [7, с.622]. Посилання на власні почуття, на власну біографію мало, безперечно, велике виховне значення, бо давало виразне уявлення про ту моральну висоту, до якої педагог намагався долучити і свого сина.

Література і джерела

1. Енциклопедія освіти / Гол. редактор В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1038 с.
2. Коцюбинська М.Х. Листи і люди. Роздуми про епістолярну творчість / М.Х.Коцюбинська. - К.: Дух і літера, 2009. – 582 с.
3. Проців Л.З. Проблема самовиховання особистості у творчій та епістолярній спадщині українських письменників (20-30-ті роки ХХ століття): автореф. дис...канд. пед. наук: (13.00.01) / Лілія Зіновіївна Проців / Прикарпат. нац. ун-т. – Івано-Франківськ, 2006. – 19 с.
4. Стельмахович М.Г. Українське родинознавство / М.Г.Стельмахович. - Івано-Франківськ, 1994. – 54 с.
5. Стражнікова І. Педагогічні погляди та освітня діяльність Іванни Петрів / І.Стражнікова. – Івано-Франківськ: Гостинець 2007. - 232 с.
6. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. / В.О.Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1978. – 263 с.
7. Сухомлинський В.О. Листи до сина / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори в 5-ти томах. - Т. 3. - К.: Рад. школа, 1977. - С. 583-657.

В статті розкривається виховне значення писем видатного українського педагога Василя Александровича Сухомлинського к сину на формування його громадянської позиції.Содержание писем является важным источником развития отечественной теории воспитания.

Ключевые слова: эпистолярный, Василий Сухомлинский, сын, отцовская педагогика.

The great educator value of the letters of the prominent Ukrainian teacher Vasiliy Aleksandrovicha Sukhomlinskogo to his son on forming of his civil position has been considered in the article.A table of contents of letters is the important source of the development of domestic theory of education.

Key words: epistolary, Vasiliy Sukhomlinskij, son, father's pedagogics.

УДК 364.692-787.7:[316.346.32:615.015.6]-053.6

ПОПЕРЕДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЯК НАПРЯМОК ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОМАНІЇ

Золотова Ганна Дмитрівна
м.Луганськ

Актуальність статті зумовлена зростанням уживання наркотичних речовин в Україні. Серед основних соціальних причин наркоманії виділяють великі прибутки незаконної торгівлі наркотиками, зміну у ціннісно-нормативній структурі громадської свідомості, труднощі у формуванні соціальних навичок, віднесення України до країни транзиту наркотиків, економічну кризу. Статистичні дані говорять про те, що вік наркоманів молодшає, до наркоманії усе активніше залучаються дівчата, жителі сільської місцевості. Лікування

наркоманії ускладнюється як важкістю протікання хвороби, так і тенденцією наркоманів і наркодилерів розширити наркосередовище. Урахування і попередження соціальних причин дозволить більш ефективно здійснювати міри профілактики наркоманії.

Ключові слова: наркоманія, профілактика, наркотизм, соціальні проблеми.

На актуальність даної проблеми звертають увагу науковці

багатьох галузей наукових знань. Епідемію наркоманії вчені сприймають не тільки як виклик суспільству, а й як виклик науковцям, у даному випадку – соціальним педагогам та соціологам. Саме соціологія надає точну оцінку ситуації, аналізу тенденцій, прогнозів, рекомендацій і пропозицій, пов'язаних із профілактикою та стримуванням наркоманії.

Наркотизм розглядається сьогодні як окрема форма девіантної поведінки, що має ряд специфічних ознак. Найбільш ефективними теоріями, за допомогою яких можна розглядати наркотизм, є теорії соціальних змін. Методологічно виправдано розглядати соціальні зміни, пов'язані з розвитком наркотизму, в рамках двох підходів: структурно-функціонального, що поєднує ідеї Т. Парсонса і Р. Мертона, і діяльнісного підходу (Е. Гіденс, Дж. Ллойд, А. Етціоні, М. Арчер, А. Турен, М. Крозьє). Сучасні дослідники соціологічної галузі вивчають соціальні причини наркоманії, надають статистичні дані, які віддзеркалюють поточний стан проблеми (О.Сердюк, І.Рущенко, В.Кузьмінов, Т.Явчуновська, М.Єрофєєва, В.Лазаренко, О.Поступной, Ю.Белоусов, М.Селіванов, Ю.Свеженцева). Соціально-педагогічні проблеми перш за все спрямовані на розробку профілактичних мір запобігання наркоманії (О.Безпалько, А.Капська, Ю.Поліщук, Н.Максимова, С.Толстоухова, І.Шишова, Т.Мартинюк, О.Мурашкевич та інші).

Мета статті – розкрити значення запобігання соціальних проблем удля профілактики наркоманії.

Важливим моментом попередження проблеми є вивчення її причин. Дослідження соціальних причин наркоманії показали парадоксальний факт того, що сьогодні саме виробники наркотиків зацікавлені у збереженні розуміння їх діяльності як незаконної, адже це робить їх прибутки гігантськими [5].

Іншою причиною можна назвати зміни у ціннісно-нормативній структурі громадської свідомості. Для нового покоління характерні лояльне ставлення до поширення наркотичних речовин і їх споживачів, значне, у порівнянні з більш старшими віковими групами, розширення припустимих меж адиктивної поведінки і підвищення мотивації на вживання наркотиків. Усе це, на думку дослідників, перетворюється в потужний епідеміологічний чинник поширення наркоманії [7].

Зарубіжні дослідники виділяють осіб, схильних до вживання наркотиків. Такі індивіди відрізняються недовіркою «соціальної майстерності», вони соціально неадекватні, некоммунікбельні. Наркомани часто відчувають особливі труднощі в області формування соціальних навичок, необхідних для встановлення і підтримки тісних і осмислених міжособистісних відносин, і самозадоволення наркотиками стає сурогатом взаємин.

Хоча в законодавстві відсутня кримінальна відповідальність за вживання наркотиків, В.Кузьмінов указує на те, що така відповідальність існує за їх придбання, транспортування, зберігання. Очевидно, що вживати наркотики без цього неможливо, тому будь-який наркозалежний є злочинцем. До того ж наркологічний облік передбачає заборону на ряд професій, отримання посвідчення водія, зброї, соціальний патронаж, необхідність відвідувати наркологічний кабінет. Усе це разом із негативним відношенням оточуючого середовища навіть і до колишнього наркомана, приводить до того, що кожен намагається уникнути офіційних органів.

Також при вивченні причин розповсюдження наркоманії необхідно брати до уваги ряд специфічних умов нашої країни. Так, географічне розташування України в центрі Європи фактично робить її країною транзиту наркотиків із країн Центральної Азії, а згідно із загальносвітовою закономірністю, такий регіон швидко наповнюється наркозалежними.

Кліматичні умови дозволяють вирощувати певні рослини, які є сировиною для виготовлення наркотиків, указується висока криміногенність у південно-східному регіоні. Розповсюдженню наркотиків сприяє і збільшення притоку мігрантів із південно-східної Азії.

Економічна криза також є причиною розповсюдження нар-

команії. З одного боку, це провокує протиправну діяльність заради отримання прибутку, з іншого – збільшується кількість наркозалежних внаслідок стресів та психічних розладів, зниження загальноосвітнього і культурного рівня населення.

Що стосується традиційних для соціологічної науки статистичних досліджень, то привертають увагу наступні викладені в них факти. Серед усіх хворих на наркоманію переважають жителі обласних центрів, менше їх серед жителів районів і на останньому місці сільське населення. Але останнім часом спостерігається збільшення темпів розповсюдження наркоманії саме у сільській місцевості, і це може мати більш тяжкі наслідки, ніж збільшення наркозалежних у містах, в основному внаслідок віддаленості від лікувально-профілактичних закладів [4].

Що стосується повторного потягу до наркотиків після лікування, то дослідження показують, що навіть десять років утримання не гарантують повернення рецидиву. Колишньому наркоману достатньо навіть іноді один раз випадково прийняти наркотичну речовину, щоби проявилася залежність. Серед основних причин цього – спілкування з тими, хто продовжує вживати наркотики, легкість їх придбання і примусова пропозиція з боку наркодилерів. Сама специфіка психології наркомана полягає в тому, що він намагається розширити своє наркосередовище заради отримання доступу до джерел придбання відповідних речовин на основі «взаємодопомоги».

Навіть і світова тенденція підтверджує, що відсоток наркоманів, які повністю вилікувалися, незначний.

За даними аналізу емпіричних даних О. Сердюк виявляє наступні тенденції: формування статистично значущих соціальних груп споживачів наркотиків; кількісну стабілізацію і внутрішню трансформацію групи споживачів тютюнових виробів; трансформацію групи споживачів алкоголю (в бік зниження віку споживачів); розширення соціальних груп наркозалежних та хворих на алкоголізм; стрімке зростання нелегального обігу наркотиків; соціально-територіальну локалізацію наркотизму; латентність наркотизму [7].

Ученими встановлено, що наркосубкультура здатна до самовідтворення у геометричній прогресії після накопичення в суспільстві 7-ми відсоткової квоти наркозалежних. Такий рівень було досягнуто майже у всіх країнах Європи (окрім СРСР) після Другої світової війни.

Сьогодні постійно розширюється кількість видів наркотичних речовин, хоча переважають знову препарати опійної групи. Тим не менш, стійкою тенденцією є збільшення кількості осіб, які вживають героїн. Це пояснюється модою на цей наркотик у дітей із заможних родин, так званої «золотої молоді», адже він найдорожчий. Наркаторговці використовують це і наполегливо пропонують його у містах проведення дозвілля.

Учених зацікавило, чому основна частина наркозалежних знаходиться на обліку нетривалий час, адже відомо, що наркоманія лікується повільно, до того ж потрібна і подальша соціальна реабілітація. В.Кузьмінов виявив, що на це впливають соціальні наслідки наркоманії: судимість і позбавлення волі, висока смертність.

У категорії осіб, що знаходяться на профілактичному обліку, представлені всі соціальні групи населення, переважають особи молодого віку. Серед категорії осіб, що знаходяться на диспансерному обліку, домінують особи, що ніде не навчаються і не працюють, часто вони самі і є реалізаторами наркотичних речовин. В останні роки співвідношення наркоманів-чоловіків до наркоманів-жінок є приблизно 5 до 1, що відповідає і загальносвітової тенденції [4].

А.М. Єрофєєва, називаючи загальною тенденцією «фемінізацію» наркоманії, приводить інші дані. Десять-п'ятнадцять років тому дівчата-підлітки склали 10-15% наркозалежних, в останні роки – співвідношення 3:1. Вона вказує на низьку ефективність лікування наркоманії, більше 70% знову звертаються за медичною допомогою.

Дослідниця пропонує диференціювати соціально-психо-

логічну реабілітацію наркоманії чоловіків та жінок, аналогічно тому, як застосовують специфічні методи та прийоми при лікуванні у жінок алкоголізму. Це також обумовлено тим, що темпи виникнення змін особистості у жінок і чоловіків є різними. У жінок підбір системи психологічної і психотерапевтичної допомоги більш складний і дає меншу результативність. Разом із тим, подальше вживання сильнодіючих наркотичних речовин приводить до нівелювання гендерних відмінностей [3].

Проблему збільшення кількості наркозалежних жінок піднімають й інші дослідники. Результати їх роботи говорять не тільки про дану проблему, а й про те, що збільшується кількість жінок, які займаються незаконними операціями з наркотиками. В основному – це особи із деструктивною формою соціальної адаптації (не бажають навчатись або працювати).

В останні роки виникли ознаки формування нової галузі в соціології – соціології наркотизму. Огляд літератури з соціології наркотизму дозволив зробити висновок, що автори висвітлюють різноманітні аспекти цього явища, тому дослідження соціологічного напрямку сутності адиктивної поведінки як цілісного соціального явища залишаються актуальними.

Сьогодні соціологи не задовольняються суто медичними термінами «наркоманія», «алкоголізм», «хімічна залежність». Внаслідок масових фактів адиктивної поведінки, формування особливих соціальних груп споживачів наркотиків і відповідної субкультури, виникнення специфічних соціальних відносин, певної трансформації соціальної структури під впливом наркотизму відбулися формування й інституціалізація цілої антинаркотичної індустрії.

На цих підставах дається визначення поняття «наркотизму» як соціального явища, що полягає в масовій адиктивній поведінці, яка спричиняє формування особливих соціальних груп, виникнення особливої субкультури та специфічних соціальних відносин і врешті-решт певну трансформацію соціальної структури та утворення нових соціальних інститутів. В межах діяльнісного підходу наркотизм розглядається як стохастичний процес, який включає факти вживання наркотичних речовин і їх поширення в суспільстві, має власну просторово-часову структуру та породжує специфічні соціальні групи і соціальні відносини. У рамках структурно-функціонального підходу пропонується модель соціальної системи, що змінюється щомоментно, для її позначення вводиться термін – «наркотична ситуація». Вона містить ряд підсистем із власними функціями. Підсистема наркотизму є системоутворюючим чинником, до неї входять: масова адиктивна поведінка, соціальні відносини, адиктивна субкультура. Структурно-динамічні закономірності відбивають зміни в складовій структурі підсистем наркотичної ситуації [7].

Виникнення та інституціалізація специфічних соціальних форм реакції на процес поширення наркотизму, залучення до нього груп людей, які безпосередньо не є споживачами наркотиків, але, так чи інакше, впливають на нього (наприклад, спеціальні підрозділи міліції, соціальні педагоги, соціальні працівники, навіть наркомафія), перетворили цей процес на комплексне соціальне явище. Соціологічний підхід до аналізу наркотизму полягає, насамперед, у вивченні всіх соціальних аспектів уживання наркотичних речовин. У межах соціології девіантної поведінки наркотизм виступає як самостійний предмет досліджень. Наркотизм розглядається як досить широке соціальне явище в силу того, що він пов'язаний не тільки соціальними фактами вживання наркотиків, але й передбачає соціальну відповідь на процес їх поширення.

Часто в літературі ми бачимо терміни «наркотичні речовини», «наркогенні речовини», «психоактивні речовини», «наркотики», які використовуються як синоніми. О. Сердюк і Ю. Белюсов пропонують звернути увагу на те, що термін «наркотик» містить в собі три «критерії»: медичний, юридичний і соціальний (але подібне розуміння прийняте не у всіх країнах).

Відповідно до медичного критерію наркотики – речовини, які в силу свого хімічного складу спроможні специфічно діяти на

центральною нервову систему (стимулююча, ейфорична, галюциногенна, седативна дія), що і є причиною їхнього немедичного застосування.

Соціальний критерій означає, що вживання наркотиків набуло масштабів, які мають соціальну значимість, є масові негативні для суспільства наслідки їх поширення. Також немедичне вживання наркотиків веде до розповсюдження кримінальної субкультури.

Юридичний критерій означає, що спираючись на дві наведені вище передумови, законодавець визнав низку психоактивних засобів нелегальними, забороненими до немедичного вживання, використання, виготовлення, поширення в суспільстві і які включені до «Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів і прекурсорів, які підлягають спеціальному контролю». Немедичний обіг наркотиків (виращування, транспортування, продаж, збереження) є злочинним діянням, що карається відповідно до Адміністративного та Кримінального кодексів України.

Повністю погоджуємося з думкою згаданих вище дослідників щодо розмежування понять «наркотичні речовини» і «психотропні (психоактивні,) речовини». Останні офіційно не визнані наркотиками, але відповідають медичному і, в рідкісних випадках, соціальному критеріям [2].

Тому потрібно визнати помилковими гасла, які часто використовують у соціально-педагогічній роботі, проголошуючи, що тютюн – це наркотик, алкоголь – наркотик, тому що їх уживання приводить до формування залежності. Дані посилення мають перш за все емоційне забарвлення і не відображають наукового значення цих понять.

Аналіз наркоситуації в Україні показав, що наркоситуація розглядається як система, що змінюється у часі. Таке розуміння наркоситуації дозволяє визначити показники, які відображають різні сторони наркотизму та пов'язаних із ним явищ, вони знаходять відображення у соціальній статистиці та можуть вимірюватися за допомогою соціологічних досліджень. Основні мотиви залучення до наркоманії потрібно розглядати крізь призму віку, статі, освітнього рівня, соціально-професійного статусу респондентів. Результати досліджень свідчать, що мотиваційними чинниками залучення молоді до наркоманії є відсутність навичок відмови від пропозиції наркотичної речовини, бажання одержати задоволення, а також цікавість. У розрізі ціннісного підходу відокремлюються дві грані наркопроблеми в українському суспільстві: 1) зростання соціальної потреби в наркотиках, можливостей вибору споживачем наркотичних засобів; 2) впровадження в соціальне життя елементів так званої «нічної клубної культури», яка вимагає стимуляторів, у тому числі і наркотичних. Тобто, має місце наркосередовище, яке забезпечує безперешкодний рух наркотиків до споживача, передачу «наркосвідомості» і досвіду. Ядром такого наркосередовища є ціннісне ставлення до наркотиків, оточене міфами, ілюзіями, фантазіями.

Дуже часто ми бачимо, як тісно взаємопов'язані соціальні проблеми. Так, звертається увага на дітей вулиці, які страждають від наркотичної залежності, і говориться про те, що в основі цього лежить не клінічна, а соціальна патологія. Бродяжництво – це феномен фізичної втечі, а наркоманія – феномен віртуальної втечі від середовища.

Свідомість «дітей вулиці» характеризується незнанням наслідків уживання наркотиків. Авторі вказують на необхідність первинної та вторинної профілактики, але їхні ж указання на те, що діти часто не відвідують школу, виховуються в неблагополучних сім'ях, говорять скоріш про переважання вторинної та третинної профілактики з даним контингентом.

Паралельно із розповсюдженням нелегальних наркотиків зростає проблема епідемії ВІЛ/СНІДу. Скачок масової епідемії спостерігався після 1996 року, коли ВІЛ/СНІД потрапив до ін'єкційних наркоманів [6].

Сьогодні особливої уваги потребує питання взаємозв'язку

розповсюдження наркоманії та діяльності мережі Інтернет. Соціологи схильні розглядати простір мережі як соціальне поле, яке сформоване взаємодіючими користувачами, що характеризується практично необмеженою свободою й анонімністю інформації. У цьому зв'язку виділяють два напрямки діяльності, які по-різному впливають на наркотизм: пронаркотичний й антинаркотичний. Реклама адиктивних речовин і пов'язаного з їх споживанням способу життя отримала значне поширення в мережі глобальної комунікації, пронаркотичні сайти – одні з найбільш популярних. Існують сервери з великою кількістю текстів, які детально описують різноманітні види наркотиків і містять заклики до їх уживання, а також описи переживань від них. Даються поради, як уникнути кримінальної відповідальності, як зберігати наркотики, як ухилитися або «обдурити» тест-контроль тощо. Хоча і визнається, що за своїми масштабами російськомовна пронаркотична активність повільніша, ніж західна, російськомовні пронаркотичні ресурси нараховують величезну кількість web-сторінок.

З іншого боку, Інтернет можна використовувати і для просвітницької мети, переважно для розміщення соціальної реклами: перегляду роликів, проведення Інтернет-форумів, Інтернет-конференцій, електронних поштових розсилок тощо.

І звичайно, найважливішим питанням є питання щодо протидії розповсюдженню наркотиків. Розглянемо профілактичні підходи, які пропонує нам соціологічна наука. Важко уявити, що може бути вироблений єдиний універсальний засіб профілактики. Результати досліджень показали, що широкий суспільний резонанс в попередженні наркоманії неефективний, особливо в тих випадках, коли небезпека підкреслюється шляхом повідомлення сенсаційних фактів. Показ алкоголіка і наркомана має поєднуватися з думкою про те, що все починалося з цікавості, але між уживаннями і залежністю дуже тонка грань. Профілактика має містити менше емоційних і сенсаційних фактів [4].

Учені визнають, що профілактика наркоманії є питанням національної безпеки і забезпечення виживання нації. Вона перетворюється на один із актуальних напрямів політики, предмет діяльності як державних структур, так і органів самоврядування, громадських організацій. Кажучи про політику відносно наркотичних засобів, необхідно відзначити, що вона реалізується на трьох рівнях: міжнародному, державному і регіональному. Вона може також реалізуватися на рівні громадськості, яка об'єднує свої зусилля не лише в масштабі країни, але і в рамках транснаціональних рухів, таких як Анонімні Алкоголіки і Анонімні Наркомани.

У даний час у світовій спільноті йде процес уніфікації підходів до проблем поширення наркотичних засобів і попередження захворюваності наркоманією. На міжнародному рівні політика України в області попередження наркотизму визначається положеннями відповідних конвенцій ООН, які були свого часу ратифіковані. Аналіз міжнародних документів дозволяє виділити два основні напрями Української політики попередження поширення наркотиків і їх немедичного вживання: рішучу і жорстку боротьбу з незаконним поширенням наркотиків і гуманізацію відношення до осіб, які страждають на наркоманію. Тут рекомендуються різні види заміни кримінального покарання лікуванням, розробка і застосування реабілітаційних і профілактичних заходів.

На національному рівні українська антинаркотична політика реалізується у формі законодавчого регулювання суспільних відносин. Сюди входять різні кодекси (кримінальний, адміністративний та ін.), які регламентують широкий спектр діяльності, так або інакше пов'язаної з наркотичними речовинами. У розряд профілактичних заходів можна також занести заходи, що робляться правоохоронними органами в цілях протидії незаконному обігу наркотичних препаратів.

На особливу увагу заслуговує той факт, що все частіше піднімається питання про легалізацію деяких наркотиків. У його основі лежить уявлення про різну міру шкоди і пов'язане з цим

ділення на так звані легкі і важкі наркотики. Піддаючи цей факт аналізу, дослідники роблять висновки про неможливість пропаганди наркотичної субкультури. Повністю погоджуюся з цією думкою із соціально-педагогічних позицій.

Вивчення літератури, що стосується даного питання, приводить до висновку, що боротьба з поширенням наркоманії часто характеризується зверненням саме до шляхів посилення і вдосконалення законодавства. Проте без ефективних профілактичних дій на рівні соціуму стримування наркоманії навряд чи є можливим.

Своєрідним контекстом наповнюють розуміння профілактики наркотизму соціологічні дослідження, згідно яких «у суспільстві завжди існують люди, які ...порушують норми». Суспільство, яке розвивається нормально, складається приблизно на 10-12 % із «героїв» і на ті самі 10-12% із «порушників» [4, с.96].

Дослідження показали, що профілактика наркоманії повинна включати наступні напрямки.

1. Формування стійкої установки проти проби наркотиків, яка базується на всебічній інформації про наркотичні речовини: негативних наслідках їх уживання, найбільш частих випадках розповсюдження, інформації про «групи ризику» тощо. Така інформація повинна йти від компетентних джерел, бути регулярно та охоплювати всіх підлітків, окремо подаватися для «групи ризику», передаватися за допомогою різноманітних аудіовізуальних засобів, викликати емоції, які підкріплюють установку проти наркотиків. Це звісно вимагає спеціальної підготовки батьків, у першу чергу через ЗМІ, вчителів і «третьої сторони», яка викликає довіру в підлітка.

2. Обігравання випадків пропонування наркотичних речовин, коли внутрішній захист особистості стає слабким.

3. Спеціальна соціальна робота з тими, хто вживає наркотики, яка має на меті розуміння наркоманом неприпустимості привертання інших до вживання наркотиків.

Взагалі наукові дослідження повинні бути націлені на пошук найбільш ефективних засобів впливу на різні категорії молоді і розробку методик такого впливу. Вони повинні бути простими, щоби бути доступними, і щоби давати можливість змінювати суб'єкт, об'єкт і умови впливу.

Усе частіше звертається увага на таку галузь соціальної теорії та практики, як соціальне проектування. Особливістю даного погляду є те, що проектування соціальних явищ розглядається з точки зору багатовимірності, полікритеріальності і віртуальності соціальних інновацій.

Цікаво розкритий спосіб життя як об'єкт соціального проектування. Пропонується використовувати життєві ситуації в системі життєзабезпечення людини у прогнозованому соціальному проектуванні і застосовувати технології розробки соціального проекту способу життя. Автори наголошують, що виділення ситуації в якості об'єкта соціального проектування і наступна операціоналізація методу ситуаційного аналізу соціальних процесів виявляються досить дієвими.

Співробітництво різноманітних відомств і організацій є однією з умов успішної тривалої роботи превентивної програми. Для успішного проведення програми необхідні об'єднані зусилля школи, фахівців у галузі профілактики, правоохоронних органів, органів охорони здоров'я, представників урядових та громадських установ, благодійних фондів, а також приватного капіталу.

Але, разом із тим, можна звернути увагу на те, що на сьогодні фактично відсутні спеціалізовані суб'єкти правової профілактики наркотизму. Діяльність громадських організацій часто залежить від строків і розмірів грантів і носить епізодичний характер. Усе більше значення в здійсненні профілактики наркотизму одержують центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, вони охоплюють практично всі напрямки профілактики [2, с.5-6].

Таким чином, актуальність статті зумовлена зростанням уживання наркотичних речовин в Україні. Серед основних со-

ціальних причин наркоманії виділяють великі прибутки незаконної торгівлі наркотиками, зміни у ціннісно-нормативній структурі громадської свідомості, труднощі у формуванні соціальних навичок, віднесення України до країни транзиту наркотиків, економічну кризу. Статистичні дані говорять про те, що вік наркоманів молодшає, до наркоманії усе активніше залучаються дівчата, жителі сільської місцевості. Лікування наркоманії ускладнюється як важкістю протікання хвороби, так і тенденцією наркоманів і наркодилерів розширити наркосередовище. Урахування і попередження соціальних причин дозволить більш ефективно

здійснювати міри профілактики наркоманії. Профілактика наркоманії повинна включати формування стійкої установки проти проби наркотиків, обов'язкове обігрування випадків пропонування наркотичних речовин та спеціальну соціальну роботу з тими, хто вживає наркотики. Перспективи подальшої розробки проблеми полягають у продовженні вивчення соціальних проблем, їх впливу на розповсюдження наркоманії та розширення форм і методів соціально-педагогічної протидії даним причинам у руслі загальної профілактичної роботи.

Література і джерела

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях / Ольга Володимирівна Безпалько. – К. : «Логос», 2003. – 134 с.
2. Белоусов Ю. Л. Институционализация профилактики наркотизма в Украине: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук: спец. 22.00.03 «Соціальні структури та соціальні відносини» / Ю. Л. Белоусов. – Х., 2003. – 21 с.
3. Ерофеева М.Г. Личностные особенности наркозависимых с разным стажем употребления героина с учетом гендерных различий: дис...кандидата псих. наук: спец. 19.00.04 «медицинская психология» / Марина Геннадиевна Ерофеева. – СПб., 2006. – 209 с.
4. Кузьминов В.Н. Эпидемиологическая ситуация распространения наркоманий в Украине и Харьковском регионе // Молодёжь и наркотики (социология наркотизма) / Под ред. В. А. Соболева, И. П. Руценко. – Харьков: Торсинг, 2000. – С. 159–193.
5. Овчинников О.М. Психолого-педагогические условия профилактики аддиктивного поведения подростков: дис...кандидата пед. наук: спец. 13.00.01 «общая педагогика, история педагогики и образования» / Овчинников Олег Михайлович. – М.: Московский государственный университет культуры и искусств, 2005. – 172 с.
6. Руценко И. П. Первичная профилактика наркомании в Украине: обзор опыта и постановка проблемы / И. П. Руценко, В. Н. Кузьминов // Профилактика наркомании: организационные и методические аспекты / [сост. И. П. Руценко]. – Харьков : Финарт, 2002. – С. 73–83. – (Итоговые материалы международного проекта).
7. Сердюк О.О. Наркотизм як соціальне явище: його тенденції та напрямки профілактики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук: спец. 22.00.03 «Соціальні структури та соціальні відносини» / О.О.Сердюк. – Х., 2003. – 20 с.

Актуальность статьи обусловлена ростом употребления наркотических веществ в Украине. Среди основных социальных причин наркомании выделяют большие прибыли незаконной торговли наркотиками, изменениями в ценностно-нормативной структуре общественного сознания, трудности в формировании социальных навыков, причисление Украины к стране транзита наркотиков, экономический кризис. Статистические данные говорят о том, что возраст наркоманов омолаживается, к наркомании все активнее привлекаются девушки, жители сельской местности. Лечение наркомании усложняется как тяжестью протекания болезни, так и тенденцией наркоманов и наркодилеров расширить наркосреду. Учет и предупреждение социальных причин позволит более эффективно осуществлять меры профилактики наркомании.

Ключевые слова: наркомания, профилактика, наркотизм, социальные проблемы.

The topicality of the article is caused by the growth of drug abuse in Ukraine. Among the main social reasons of taking drugs there distinguished the following ones: big profits from illegal drug sale, changes in value system and regulatory structure of public conscience, difficulties in forming social skills, adding Ukraine to the countries of drug transit, economical crisis. The statistics proves that the age of drug addicts goes down, among them now we can more often see young ladies and citizens of rural areas. Drug treatment is complicated both with the severity of disease course and the tendency of drug addicts and dealers to increase the drug net. Taking into consideration and preventing social causes will contribute to more effective implementation of drug prevention measures.

Key words: drug addiction, prevention, narcotism, social issues.

УДК 378.036:74 (477.87) (043.31.5)

ГУМАНІСТИЧНА СУТНІСТЬ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ У ЗАКАРПАТТІ УПРОДОВЖ 1919–1939 рр.

Зимооря Мирослава Миколаївна
м. Дрогобич

У статті осмислено роль народних промислів Закарпаття упродовж 1919–1939 рр. в естетичному вихованні молоді на рівні горожанської школи та гімназії.

Ключові слова: естетичне виховання в Закарпатті (1919–1939), народні промисли, народне мистецтво, народна культура, традиція.

Постановка проблеми. Виявлення гуманістичної сутності естетичного виховання передбачає врахування фактору наступності культурно-освітніх традицій загалом і педагогічного досвіду – зокрема. Звідси – потреба в його ґрунтовному та об'єктивному вивченні. Адже без усвідомлення змісту освіти

й виховання минулих епох не можна адекватно збагнути сучасне й передбачити майбутнє [8, с. 11]. Істотним джерелом збагачення теорії й практики національної системи освіти крізь призму естетичного виховання як її складової постає вивчення творчої спадщини українських педагогів, які в різні історичні періоди нагромадили значний досвід у справі навчання й виховання молоді. «Будь-яка система національної освіти перш за все ґрунтується на духовних і філософсько-методологічних засадах, які покликані визначити сенс і ціннісні орієнтації педагогічної діяльності, співвідношення між загальнолюдьським і національним. Висвітлення філософських освітнянських процесів в Україні потребує окреслення соціально-духовних основ україн-